

Výsledky Svetového summitu o udržateľnom rozvoji

Svetový summit o udržateľnom rozvoji (WSSD) možno považovať za vyvrcholenie snažení pokrokového sveta a OSN o zabezpečenie udržateľného rozvoja na všetkých úrovniach – od miestnej až po globálnu. Predchádzali mu rokovania Komisie OSN pre udržateľný rozvoj (CSD) a prípravné rokovania (PREP-COM), ktoré zhodnotili desaťročný vývoj a dosiahnuté výsledky od Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji (Rio de Janeiro, 1992) v implementácii Agendy 21, ale poukázali aj na viaceré problémy a ťažkosti pri zabezpečovaní udržateľného rozvoja nielen v jednotlivých štátoch, ale aj v regiónoch a na celom svete. Prejavili sa už na zasadnutí 19. osobitného Valného zhromaždenia OSN v júni 1997, nazvaného RIO +5. Preto Valné zhromaždenie OSN v rezolúcii č. 55/1999 rozhodlo, že Agenda 21 nebude otvorená k rokovaniam a ostáva naďalej v platnosti a WSSD sa má zamerať na kritické zhodnotenie a podporu jej uskutočňovania, vyšpecifikovanie problémov, ktoré zabráňujú zabezpečiť udržateľný rozvoj rovnocenne a interaktívne vo všetkých jeho troch pilieroch – ekonomickom, sociálnom a environmentálnom. Tento postup podporila aj Európska únia, ktorá r. 2001 prijala svoju Stratégiu udržateľného rozvoja. Aj Ministerská rada OECD v máji 2001 vyhlásila udržateľný rozvoj za *zastrešujúci cieľ pre vlády členských štátov i celej organizácie*. K podpore udržateľného rozvoja prispeli aj Milléniové rozvojové ciele a Milléniová deklarácia OSN prijatá na Summitte tisícročia (2000), závery Konferencie o finančných zdrojoch pre rozvoj v mexickom Monterrey (18. – 22. marca 2002) a Ministerskej

konferencie Svetovej obchodnej organizácie v Doha (Katar, november 2001). Napriek tomu i snahám pokrokových síl sveta o vypracovanie a prijatie konkrétneho vecného a časového harmonogramu na dosiahnutie cieľov a opatrení obsiahnutých v Agende 21, Svetový summit (za účasti delegácií 190 štátov, viacerých medzinárodných vládnych a mimovládnych organizácií a zoskupení a približne 65 000 účastníkov) do posledného dňa nechával mnohé otázky otvorené a po celý čas apeloval na politickú zodpovednosť a uvedomelosť delegácií viacerých štátov prijať konsenzus, dopracovať a prijať dlhodobu pripravované výsledné dokumenty.

Výslednými dokumentmi WSSD sa stali:

- **Politická deklarácia** ako záväzok štátov pri zabezpečovaní udržateľného rozvoja,
- **Implementačný plán** ako súbor zásad, cieľov, programov a opatrení na zabezpečenie udržateľného rozvoja, najmä na implementáciu Agendy 21, prepojené v rámci všetkých troch pilierov.

Implementačný plán

Implementačný plán, ktorý je koherentný s *Národnou stratégiou udržateľného rozvoja SR (NSTUR)* vychádza zo súčasnej situácie a perspektív v oblasti demografického a ekonomického vývoja, využívania prírodných zdrojov, hygieny, zásobovania pitnou vodou a potravinami, vzdelanosti, postavenia žien, klimatických zmien a ďalších environmentálnych faktorov. Reaguje na politické zmeny, terorizmus, rasizmus i vzrastajúcu globalizáciu

a chudobu, priepasť medzi rozvinutým a rozvojovým svetom, potrebu zmien modelov spotreby a produkcie, tvorby pracovných príležitostí, mnohostrannosť a interaktívnosť v riešení globálnych i regionálnych problémov. Členské štáty OSN sa okrem iného zaviazali monitorovať pokrok, zachrániť planétu, podporovať rozvoj ľudstva, dosiahnuť univerzálnu prosperitu a mier. Prijali rozhodnutie zabezpečiť udržateľný rozvoj ako spoločnú nádej ľudstva v snahe zlepšiť jeho ekonomickú a sociálnu situáciu a vytvoriť podmienky na jeho prežitie v globálnej prosperujúcej mierotvornej spoločnosti.

Implementačný plán sa zúžil na 150 bodov (avšak rozšírených o viacero podbodov a odsekov) a člení sa na tieto časti:

- I. Úvod (1 – 5) s politickým zameraním na kvalitné riadenie štátov,
 - II. Odstránenie chudoby (6 – 12),
 - III. Zmena neudržateľných vzorov spotreby a výroby (13 – 22),
 - IV. Ochrana a manažment základne prírodných zdrojov pre hospodársky a sociálny rozvoj (23 – 44),
 - V. Udržateľný rozvoj v globalizujúcom sa svete (45),
 - VI. Zdravie a udržateľný rozvoj (46 – 50; bod 51 o Svetovej obchodnej organizácii nebol prijatý),
 - VII. Udržateľný rozvoj malých ostrovných rozvojových štátov (52 – 55),
 - VIII. Udržateľný rozvoj Afriky (56 – 65) doplnený o VIII. dva: Ďalšie regionálne iniciatívy (66 – 74) v Latinskej Amerike a Karibiku, v Ázii a Tichomorí, v západoázijskom regióne, v regióne Európskej hospodárskej komisie (73 – 74),
 - IX. Prostriedky implementácie (75 – 118),
 - X. Inštitucionálny rámec udržateľného rozvoja (120 – 138, 140 – 150, 152 – 153; ostatné body neboli prijaté).
- Kým kapitoly VII a VIII nachádzajú uplatnenie najmä v zahraničnej politike Slovenskej republiky –

na svetových fórach a vo vzťahu k štátom uvedených regiónov sveta, osobitne v gestorstve Ministerstva zahraničných vecí SR, ostatné kapitoly sa výrazne (miestami aplikovane na slovenské podmienky) dotýkajú aj ďalších ústredných orgánov štátnej správy a v príslušných odvetviach aj jej krajských a okresných orgánov, ako aj samosprávnych orgánov.

• **V II. kapitole** v transfere na podmienky SR ide najmä o:

- vypracovanie a realizáciu programov na zníženie chudoby a nezamestnanosti na všetkých úrovniach (národnej až miestnej),
- podporu zrovnoprávnenia žien a zabezpečenia ich proporčionalnej účasti na rozhodovaní na všetkých úrovniach,
- riešenie demografických a sociálnych problémov Rómov a zvýšenie ich zamestnanosti,
- poskytovanie základných zdravotníckych služieb všetkým, zníženie zdravotných rizík vyplývajúcich zo znečisteného životného prostredia, zvýšenie úrovne hygieny a zabezpečenie dostatku pitnej vody pre každého,
- podporu udržateľného poľnohospodárstva a rozvoj vidieka,
- boj proti dezertifikácii a zmiernenie následkov sucha a záplav takými opatreniami, ako je napr. využívanie informácií o klíme a počasí, racionálne využívanie pôdy a lesa, zachovanie pôdochranných ekosystémov a porastov regulujúcich vodný režim,
- na základe energetických programov väčšie využívanie obnoviteľných zdrojov energie na všetkých úrovniach, zvyšovanie energetickej hospodárnosti, decentralizácia energetických systémov a komercializácia využívania biomasy,
- podporu rozvoja ekonomickej mikrosféry, malých a stredných podnikov; odstránenie zbytočných regulačných a iných prekážok rozvoja podnikania,

- podporu programov modernizácie zaostalejších štvrtí miest podľa iniciatívy *Mestá bez chudobných štvrtí*.

(Poznámka: Zásady, ciele, programy a opatrenia II. kapitoly patria najmä do pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva pôdohospodárstva SR, Ministerstva zdravotníctva SR, Ministerstva hospodárstva SR a Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR).

• **III. kapitola** sa zameriava na:

- podporu programov, ktoré urýchlia prechod k udržateľnej spotrebe a výrobe,
- vypracovanie programov na zvýšenie povedomia o význame vzorov udržateľnej výroby a spotreby, ktoré by vplývali na mládež a spotrebiteľa,
- zvýšenie investícií do čistej výroby, podporu programov, stredísk a podnikov čistejšej výroby,
- zavádzanie environmentálne vhodných a bezpečných technológií a zariadení,
- zavádzanie environmentálneho systému riadenia a auditu podnikov,
- posilnenie environmentálnej a sociálnej zodpovednosti podnikov,
- podporu tých finančných inštitúcií, ktoré udržateľný rozvoj zaradili do svojho programu a rozhodovacieho procesu,
- podporu vzniku a realizácie stratégií a programov udržateľného rozvoja vrátane rozhodovania o investíciách do infraštruktúry a rozvoja podnikania,
- uplatňovanie zásady *znečisťovateľ platí* a využívanie postupov hodnotenia vplyvu na životné prostredie,
- podporu výskumu, vývoja a rozšírenia technológií pre alternatívne druhy energie s osobitnou pozornosťou na obnoviteľnú energiu a energetickú úspornosť,
- vypracovanie a realizáciu dopravnej stratégie udržateľného rozvoja s cenovým zvýhodnením

neznečisťujúcich druhov dopravy,

- predchádzanie a minimalizovanie tvorby odpadov a maximalizovanie ich opätovného využitia, recykláciu a používanie alternatívnych environmentálne vhodných a bezpečných materiálov,
 - vytvorenie systémov odpadového hospodárstva s orientáciou na separovaný zber, recykláciu, energetické a iné využívanie odpadov, ako aj na ich bezpečné zneškodňovanie,
 - podporu Rotterdamského dohovoru o postupoch predchádzajúceho informovaného súhlasu s istými nebezpečnými chemikáliami a pesticídmi v medzinárodnom obchode (mal by nadobudnúť platnosť r. 2003) a Štokholmského dohovoru o perzistentných organických látkach (mal by nadobudnúť platnosť r. 2004),
 - zavedenie nového globálneho harmonizovaného systému klasifikácie a označovania chemikálií (do r. 2008) a zníženie rizík zvýšenou kontrolou obchodu s nebezpečnými chemickými látkami a odpadmi, ako aj manipulácie (nakladania) s nimi.
- (Poznámka: Zásady, ciele, programy a opatrenia III. kapitoly patria najmä do pôsobnosti Ministerstva hospodárstva SR, Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií SR, Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR, Ministerstva životného prostredia SR, Ministerstva financií SR a Ministerstva školstva SR).

Pokračovanie na s. 166

Výsledky Svetového summitu o udržateľnom rozvoji

(Pokračovanie zo s. 116)

● **IV. kapitola** vyzýva k zvýšenej ochrane a racionálnemu využívaniu prírodných zdrojov s osobitným zreteľom na:

- podporu vodohospodárstva, ochrany vôd a vodných ekosystémov, odkanalizovania a čistenia odpadových vôd, komplexného manažmentu povodí,
- zvýšenie hospodárneho využívania vodných zdrojov, znižovanie strát vo vodovodoch a zvyšovanie recyklácie vody,
- vypracovanie a realizáciu programov na obmedzenie prírodných katastrof a na zmiernenie účinkov extrémnych javov v súvislosti s vodným živlom vrátane protipovodňovej ochrany a zavedenia systémov včasného varovania,
- zachovanie a obnovu ekosystémov zadržiavajúcich vodu a priaznivo ovplyvňujúcich vodný režim (lesov, mokradí a pod.),
- aktivizáciu v prospech ochrany vody v súvislosti s Medzinárodným rokom vody (2003),
- ochranu ozónovej vrstvy Zeme a ochranu ovzdušia,
- uplatňovanie Rámcového dohovoru OSN o klimatickej zmene a Kjótskeho protokolu,
- podporu ekologického poľnohospodárstva a udržateľného využívania poľnohospodárskej pôdy,
- zabraňovanie kontaminácii pôdy a na rekultiváciu kontaminovanej pôdy,
- podporu tradičných poľnohospodárskych systémov a posilňovanie pôvodných vzorov poľnohospodárskej výroby, úrodnosti pôdy a regulácie poľnohospodárskych škodcov,
- boj proti nezákonnému pestovaniu narkotických rastlín,

- uplatňovanie Dohovoru o boji proti dezertifikácii a zintenzívnenie boja proti erózii a degradácii pôdy,
- starostlivosť o pasienky a horské ekosystémy,
- zabezpečenie udržateľnej ťažby dreva, vynucovanie lesného práva, eliminovanie trendov odlesňovania, zvýšenie starostlivosti o lesy a podporu Fóra OSN o lesoch,
- podporu udržateľného rozvoja cestovného ruchu a ekoturizmu v zmysle Svetového summitu o ekoturizme a jeho deklarácie z Quebecu (2002),
- uplatňovanie Dohovoru o biodiverzite na všetkých úrovniach, národných stratégií a akčných plánov na podporu biodiverzity,
- racionálne využívanie a ochranu nerastného bohatstva.

(Poznámka: Zásady, ciele, programy a opatrenia IV. kapitoly patria najmä do pôsobnosti Ministerstva životného prostredia SR, Ministerstva pôdohospodárstva SR a Ministerstva hospodárstva SR).

- **V. kapitola** sa týka najmä obchodu, investícií a toku kapitálu v rámci globalizácie s orientáciou na:
- podporu otvorených, spravodlivých, predvídateľných a nediskriminačných mnohostranných obchodných a finančných systémov,
 - podporu Ministerskej deklarácie z Doha a realizáciu Monterreyského konsenzu,
 - podporu Medzinárodnej organizácie práce a jej aktivít v rámci sociálneho rozmeru globalizácie,
 - aktivity medzinárodných finančných inštitúcií a rozvojových bánk v prospech udržateľného rozvoja.

(Poznámka: Zásady, ciele, programy a opatrenia tejto kapitoly patria najmä do pôsobnosti Ministerstva financií SR, Ministerstva hospodárstva SR a Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR).

● **VI. kapitola** deklaruje, že ľudské bytosti sú v strede záujmu udržateľného rozvoja a majú právo na zdravie a produktívny život v harmónii s prírodou, čo si okrem iného vyžaduje:

- posilniť kapacity zdravotníckych systémov,
- predchádzať, kontrolovať a liečiť choroby,
- znížiť zdravotné riziká súvisiace so životným prostredím,
- zlepšiť prístup k ekonomicky nenáročným a účinným zdravotníckym službám na všetkých úrovniach zdravotného systému vrátane prevencie, prístup k základným a bezpečným liekom za prístupné ceny, k imunizačným službám a bezpečnému očkovaniu, ako aj k zdravotnej technológii,
- skvalitniť rozvoj a manažment ľudských zdrojov v zdravotníckych službách,
- vypracovať programy a iniciatívy s cieľom znížiť do r. 2015 úmrtnosť kojencov a detí do päť rokov o dve tretiny a úmrtnosť pri pôrode o tri štvrtiny oproti r. 2000,
- zvýšiť ochranu zdravia, bezpečnosť pri práci a ochranu spotrebiteľov,
- posilniť preventívne, podporné a liečebné programy zamerané na reguláciu neprenosných chorôb a stavov, napríklad kardiovaskulárnych chorôb, rakoviny, cukrovky a pod.,
- znížiť výskyt vírusu HIV medzi mladými mužmi a ženami vo veku 15 – 24 rokov do r. 2010 o 25 %, účinnejšie bojovať proti tuberkulóze,
- znížiť výskyt chorôb dýchacích ciest a ďalších účinkov na ľudské zdravie, ktoré vyplývajú zo znečisteného životného prostredia.

(Poznámka: Zásady, ciele, programy a opatrenia kapitoly VI patria najmä do pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva SR).

● **IX. kapitola** sa zameriava na:

- mobilizáciu a zvýšenie efektívnosti využívania finančných zdrojov, ktoré sú potrebné na splnenie rozvojových cieľov vrátane cieľov Milléniovej deklarácie,
- uľahčenie väčších tokov priamych zahraničných investícií do rozvojových štátov,
- účinné využívanie finančných mechanizmov a inštitúcií na podporu udržateľného rozvoja,
- podporu súkromného sektora, zníženie úniku kapitálu, prilákanie a zužitkovanie medzinárodných investícií a pomoci a aktivizáciu domáceho prostredia na zabezpečenie cieľov udržateľného rozvoja,
- znižovanie zadlženosti a vypracovanie komplexných národných stratégií na monitorovanie a manažment vonkajších záväzkov ako kľúčového prvku na zníženie národnej zraniteľnosti,
- plnenie záväzkov z Ministerskej deklarácie z Doha,
- prijímanie a napĺňanie dohôd o obchode a spolupráci, ako aj ďalších multilaterálnych a bilaterálnych dohôd, so zreteľom na koncepciu udržateľného rozvoja,
- vytvorenie partnerstiev, ktoré budú prispievať k toku investícií a transferu technológií, ich rozvoju a rozširovaniu,
- podporu budovania kapacít vedy a techniky pre udržateľný rozvoj, zvýšenie využívania vedeckých poznatkov, nových technológií a integrovaného vedeckého hodnotenia, odhadov rizika a interdisciplinárnych a intersektorálnych prístupov,
- vytvorenie partnerstiev medzi vedeckými, verejnými a súkromnými inštitúciami,
- zdokonaľovanie a využívanie satelitných technológií, vytváranie

modelov hodnotenia, presných databáz a integrovaných informačných systémov,

- využívanie informačných a komunikačných technológií ako nástroja na zvýšenie frekvencie komunikácie a osvojovania si poznatkov a skúseností,
- podporu výskumných a vývojových jednotiek financovaných z verejných prostriedkov,
- včlenenie zásad a cieľov udržateľného rozvoja do vzdelávacích systémov na všetkých úrovniach,
- poskytovanie širokého spektra formálnych a neformálnych príležitostí na neustále vzdelávanie všetkým obyvateľom,
- využívanie vzdelania na propagáciu udržateľného rozvoja a rozvíjanie informačných systémov,
- vypracovanie, implementáciu, sledovanie a prehodnocovanie vzdelávacích akčných plánov a programov na národnej, regionálnej a miestnej úrovni, ktoré by zohľadnili Dakarský akčný rámec vzdelania pre všetkých,
- odporúčanie Valnému zhromaždeniu OSN, aby zväzilo možnosť prijať program desaťročného vzdelania pre udržateľný rozvoj od r. 2005,
- posilňovanie miestnych, národných, subregionálnych a regionálnych iniciatív na podporu udržateľného rozvoja,
- posilňovanie schopnosti jednotlivých štátov účinne implementovať Agendu 21.

(Poznámka: Zásady, ciele, programy a opatrenia IX. kapitoly patria najmä do pôsobnosti Ministerstva financií SR, Ministerstva hospodárstva SR, Ministerstva školstva SR, Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR, Slovenskej akadémie vied a Štatistického úradu SR).

● **X. kapitola** sa zameriava na inštitucionálny rámec udržateľného rozvoja na medzinárodnej, regionálnej a národnej úrovni vo všetkých zainteresovaných odvetviach (rezor-

toch) a na všetkých úrovniach, vychádzajúc z dôslednej implementácie Agendy 21 a potrieb realizácie Implementačného plánu prijatého Svetovým summitom. Zdôrazňuje podporu právneho štátu a posilnenie vládnych inštitúcií, súdržnosti, koordinácie, sledovania a záväzkov pri zabezpečovaní udržateľného rozvoja. Apeluje na aktívne zapojenie občianskych združení a ďalších zainteresovaných významných skupín obyvateľstva do implementácie Agendy 21. Účasť širokej verejnosti a uvedomelosť vychádzajúca zo vzdelanosti a pochopenia zásad a cieľov udržateľného rozvoja sú základné predpoklady jeho uplatnenia v praxi. (Poznámka: Zásady, ciele, programy a opatrenia X. kapitoly patria do pôsobnosti všetkých zainteresovaných ústredných orgánov štátnej správy – osobitne na medzinárodnej úrovni MZV SR, ale aj krajských a okresných orgánov štátnej správy a samosprávnych orgánov krajov a obcí).

Jedno z doteraz najväčších podujatí v histórii ľudstva sa skončilo. Najväčšie bolo aj svojím obsahom, lebo sa komplexne a interaktívne zameralo na rozvoj všetkého, čo podporuje jeho bytie, prosperitu a mier. V súčasnej zložitej geopolitickej situácii ho mnohí považujú za úspech a víťazstvo rozumu, aj keď nie v očakávanom rozsahu, iní ho zatracujú a znevažujú. Určite boli možnosti summitu väčšie, čo dokazujú aj viaceré návrhy predkladané napríklad Európskou úniou. Avšak každé zapálenie sviečky v tme osvetľuje a umožňuje kráčať ďalej za svetlom. Za "úspešný krok vpred" považuje WSSD aj výkonný riaditeľ Environmentálneho programu OSN (UNEP) Klaus Töpfer. Ako ho budú hodnotiť ďalšie generácie, ukáže budúcnosť a konkrétne výsledky.

Jozef Klinda